

PORADNIK INSTYTUTU ORDO IURIS

PRAKTYCZNE ZAGADNIENIA PRAWNE W CZASACH EPIDEMII COVID-19

ODPOWIEDZI NA NAJWAŻNIEJSZE PYTANIA DUSZPASTERZY

ADW. TOMASZ PIOTR CHUDZINSKI, KONRAD DYDA, DR MARCIN OLSZÓWKA

II edycja

PORADNIK INSTYTUTU ORDO IURIS

**PRAKTYCZNE
ZAGADNIENIA PRAWNE
W CZASACH EPIDEMII COVID-19**

ODPOWIEDZI NA NAJWAŻNIEJSZE
PYTANIA DUSZPASTERZY

ADW. TOMASZ PIOTR CHUDZINSKI

KONRAD DYDA

DR MARCIN OLSZÓWKA

Edycja druga
stan na 22 kwietnia 2020 r.

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

„Poradnik Instytutu Ordo Iuris.
Praktyczne zagadnienia prawne w czasach epidemii COVID-19.
Odpowiedzi na najważniejsze pytania duszpasterzy”

Autorzy:

Adw. Tomasz Chudzinski
Konrad Dyda
dr Marcin Olszówka

Recenzenci:

dr Tymoteusz Zych
adw. Jerzy Kwaśniewski

Korekta:

Dagmara Jaklewicz
dr Małgorzata Szczepkowska

Opracowanie graficzne:

Błażej Zych
Bartłomiej Mortas

Zdjęcie na okładce:

Adobe Stock

Wydawnictwo:

Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
www.ordoiuris.pl
www.koronawirus.ordoiuris.pl
Wydanie II, polskie.
ISBN: 978-83-948919-3-0

Copyright © by Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Warszawa 2020.

Autorzy oraz Wydawnictwo dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Celem publikacji jest przybliżenie szerokiemu odbiorcy praktycznych prawnych i administracyjnych uwarunkowań towarzyszących stanowi zagrożenia epidemicznego, stanowi epidemii. Autorzy nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za wykorzystanie tych informacji, ani za ewentualne wyniki z tego szkody, w szczególności w złożonych stanach faktycznych, które zawsze wymagają indywidualnej analizy ze strony prawnika.

Wszelkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Wstęp

Wielebni Księża, Drodzy Przyjaciele Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris,

Pomimo wielu ograniczeń wprowadzonych w celu zapobiegania rozprzestrzenienia się nowej choroby nazwanej COVID-19, ciągle nie sposób określić, kiedy pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 dobiegnie końca. Wszystko wskazuje na to, że z różnego rodzaju obostrzeniami i restrykcjami w korzystaniu z naszych wolności i praw będziemy mieli do czynienia jeszcze przez jakiś czas. Niestety oznacza to także, że widok kościołów, w których w liturgii Mszy św. będzie mogła uczestniczyć tylko ściśle określona liczba wiernych, nie zniknie tak szybko, jakbyśmy sobie tego wszyscy życzyli. Dla wielu – zarówno świeckich jak i duchownych – sprawowanie liturgii Triduum Paschalnego w prawie pustych kościołach było przejmującym doświadczeniem. Obecnie sytuacja prawna uległa pewnej poprawie, choć nadal daleka od ideału, to jednak pozwala już – przy zachowaniu wszelkich środków ostrożności sanitarnej i podjęciu odpowiednich działań – na udział w sprawowaniu kultu religijnego przez większą liczbę wiernych.

Jeszcze nie tak dawno wprowadzenie tego rodzaju ograniczeń było niewyobrażalne. Doświadczenia krajów zachodniej i południowej Europy oraz USA pokazują jednak, że zlekceważenie zagrożeń związanych z koronawirusem SARS-CoV-2 może doprowadzić do tragicznych konsekwencji, a w rezultacie także do konieczności podjęcia nadzwyczajnych działań – również w sferze duszpasterskiej.

Walka z pandemią nie oznacza jednak, że wierni powinni w ogóle zaprzestać praktyk religijnych czy też korzystania z innych form duszpasterstwa – wręcz przeciwnie, nałożone przez władze państwowe ograniczenia w przemieszczeniu się czy uczestnictwie w zgromadzeniach powinny stać się impulsem do skorzystania z innych dostępnych form udziału w życiu religijnym, w tym formuły zdalnej. Pytanie w jaki sposób obecnie prowadzić posługę duszpasterską, pozostając w zgodzie z obowiązującym prawem państwowym, jest jednym z podstawowych, na jakie chcemy odpowiedzieć w prezentowanym poradniku.

Wiele parafii i innych jednostek kościelnych będących pracodawcami czy przedsiębiorcami spotyka się w tym czasie ze skutkami typowo gospodarczych reperkusji trwającego stanu epidemii i wcześniejszego stanu zagrożenia epidemicznego. Duszpasterze, zwłaszcza ci, którym powierzono troskę o parafie, muszą sprostać wymaganiom związanym z zabezpieczeniem jej finansowego funkcjonowania czy też zagwarantowania realizacji praw pracowniczych osób zatrudnionych. Z pewnością jest to trudne wyzwanie, wymagające podjęcia wielu odpowiednich decyzji, umocowanych w obowiązującym prawie.

W związku z tym, w odpowiedzi na kierowane do nas prośby i pytania, przygotowaliśmy Poradnik Ordo Iuris na czas stanu epidemii, dedykowany specjalnie dla duszpasterzy – zwłaszcza odpowiedzialnych za funkcjonowanie parafii. Zawarliśmy w nim odpowiedzi na kilkanaście pytań, które mogą pomóc kapłanom zarówno we właściwym zrozumieniu prawnych aspektów obecnej sytuacji, jak i znalezieniu odpowiednich sposobów zabezpieczenia doczesnych aspektów funkcjonowania wspólnoty.

Obecnie prezentujemy drugą edycję Poradnika Ordo Iuris dedykowanego specjalnie duszpasterzom, uaktualnioną o najnowsze przepisy prawne wprowadzone w związku z trwającym stanem epidemii, jak i o odpowiedzi na pytania, które w ostatnich dniach spływały do nas drogą telefoniczną i mailową. Podobnie jak w pierwszym wydaniu, przedstawiamy co wynika z przepisów prawa powszechnie obowiązującego (państwowego). Nie omawiamy natomiast standardów wynikających z norm prawa kanonicznego, które mogą różnić się w poszczególnych diecezjach. Uzupełnieniem poradnika prawnego jest zestaw praktycznych wskazówek sanitarnych opracowany przez dr. hab. Andrzeja Lewandowicza, lekarza internistę i geriatrę.

W prezentowanym poradniku znajdują się odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- Co oznacza wprowadzenie stanu epidemii?
- Jakie prawa i obowiązki ma osoba objęta kwarantanną?
- W jaki sposób zorganizować celebrację spowiedzi i innych sakramentów?
- Jak stan epidemii wpływa na formalności przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego?
- Jakie są prawa i obowiązki pracowników jednostek kościelnych w dobie stanu epidemii?
- Czy i na jakie ułatwienia mogą liczyć podmioty wyznaniowe prowadzące działalność gospodarczą?
- Które sprawy urzędowe i jak można załatwić przez internet?
- Co z terminowymi sprawami sądowymi i administracyjnymi?
- Czy istnieje możliwość renegotjowania warunków umów cywilnoprawnych zawartych przez parafię?
- Jakie są szczegóły rządowych propozycji wsparcia dla prowadzących działalność gospodarczą, których obroty zmniejszyły się i którzy stoją przed perspektywą zwolnień pracowników?
- W jaki sposób obecny stan epidemii wpływa na obowiązek opłacania składek ZUS z tytułu bycia osobą duchowną?

Prawo zawsze – szczególnie w nadzwyczajnych okolicznościach – jest rzeczywistością dynamiczną. Dlatego nasz poradnik obejmuje stan prawny na 22 kwietnia 2020 r., a wraz ze zmianami prawnymi będziemy go na bieżąco aktualizować. Jednocześnie uruchomiliśmy bezpłatną **Infolinię Ordo Iuris**, w ramach której nasi prawnicy udzielą informacji i porad w zakresie codziennych problemów prawnych związanych z ogłoszonym stanem epidemii.

Infolinia Ordo Iuris czynna jest od 23 marca, od poniedziałku do piątku, w godzinach 11:00 – 17:00 pod numerem telefonu 533 326 803 oraz pod adresem e-mail: koronawirus@ordoiuris.pl.

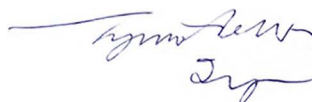
Jesteśmy wdzięczni za każde skierowane do nas pytanie i jednocześnie zachęcamy do ich dalszego zadawania. Chcemy służyć naszą wiedzą i doświadczeniem, a jednocześnie zbudować obszerne kompendium praktycznej wiedzy o prawnych ramach sprawowania kultu religijnego i funkcjonowania parafii w czasach epidemii koronawirusa SARS-CoV-2. Jesteśmy przekonani, że w ten sposób wspólnymi siłami zapewnimy tak potrzebne dzisiaj źródło pewnej wiedzy i wiążące się z tym poczucie bezpieczeństwa.

W czasie epidemii najważniejsza jest solidarność. Dlatego zachęcamy do okazywania niezbędnej pomocy wszystkim potrzebującym, w tym w szczególności osobom starszym i wymagającym opieki z naszego najbliższego sąsiedztwa.

Z poważaniem

adw. Jerzy Kwaśniewski
Prezes Instytutu Ordo Iuris

dr Tymoteusz Zych
Wiceprezes Instytutu Ordo Iuris

dr Marcin Olszówka
Dyrektor Centrum Analiz Legislacyjnych

adw. dr Bartosz Lewandowski
Dyrektor Centrum Interwencji Ordo Iuris

Konrad Dyda
Autor poradnika

adw. Tomasz Piotr Chudzinski
Autor poradnika

W związku z dynamicznie rozwijającą się sytuacją epidemiologiczną związaną z szerzeniem się koronawirusa SARS-CoV-2 eksperci Instytutu Ordo Iuris przygotowują kolejne analizy i opracowania, uwzględniające nowe dane. Aby pobrać najbardziej aktualną wersję poradnika, zachęcamy do skorzystania ze strony www.koronawirus.ordoiuris.pl/parafie

---

Instytut Ordo Iuris może działać wyłącznie dzięki wsparciu Darczyńców.

Dlatego jedynie dzięki hojności ludzi dobrej woli nasz zespół profesjonalnych prawników jest w stanie podejmować skuteczne działania w obronie życia, rodziny i najważniejszych wartości, a także służyć wsparciem w nagłych, nieprzewidzianych sytuacjach takich jak właśnie czas epidemii koronawirusa. Dlatego bardzo prosimy Państwa o zaangażowanie w wyjątkową misję Instytutu Ordo Iuris.

DAROWIZNĘ MOŻNA PRZEKAZAĆ NA KONTO:

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz
Kultury Prawnej Ordo Iuris,
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa

oraz za pomocą przelewów internetowych Tpay i PayPal
(szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

WSTĘP.....	4
I. DZIAŁANIA PODJĘTE W CELU OGRANICZENIA EPIDEMII.....	9
1. Co oznaczał wprowadzony 13 marca 2020 r. stan zagrożenia epidemicznego?.....	9
2. Czym jest wprowadzony 20 marca 2020 r. stan epidemii?.....	9
3. Jakie ograniczenia wprowadzono w związku z ogłoszeniem stanu epidemii?.....	10
II. ORGANIZOWANIE KULTU RELIGIJNEGO W OKRESIE STANU EPIDEMII	12
4. Ile wynosi obecnie limit uczestników liturgii i w jaki sposób obliczyć tę liczbę? Czy do powierzchni kościoła wlicza się także pomieszczenia znajdujące się w jego obrębie, a nieprzeznaczone do sprawowania kultu (np. zakrytą czy salkę parafialną)?.....	12
5. Kto ma obowiązek zapewnić przestrzeganie limitu uczestników podczas sprawowania Mszy św. lub pogrzebu?.....	12
6. Czy można zorganizować Mszę św. połową lub w prywatnych pomieszczeniach?	13
7. Czy policja ma prawo przerwać odprawienia Mszy św., w której uczestniczy więcej niż dopuszczalna liczba uczestników?.....	13
8. Czy celebryści mają obowiązek nosić maseczki podczas sprawowania liturgii? Czy obowiązek ten dotyczy wiernych?.....	14
9. Czy Adoracje Najświętszego Sakramentu zostały zakazane?.....	15
10. W jaki sposób zorganizować spowiedź i sprawowanie innych sakramentów?.....	15
11. Czy muszę odwołać pielgrzymkę parafialną? Jeśli tak, to w jaki sposób rozliczyć już zamówione usługi (np. autokar, hotele)?.....	16
III. PRAWNE I EKONOMICZNE ASPEKTY ZARZĄDZANIA PARAFIĄ W CZASIE STANU EPIDEMII 18	
12. Czy jednostki kościelne prowadzące działalność gospodarczą będą mogły skorzystać z tzw. tarczy antykryzysowej?.....	18
13. Jakie wsparcie obejmuje tzw. tarcza antykryzysowa?.....	19
14. Czy warto skorzystać z „wakacji kredytowych” na zaciągnięte zobowiązania parafii wobec banku?.....	19
15. Jakie uprawnienia posiadają pracownicy instytucji kościelnych w okresie epidemii?	20
16. Czy i na jakich zasadach pracownicy instytucji kościelnych mogą korzystać z zasiłku opiekuńczego?.....	20
17. Czy pracodawca będący kościelną osobą prawną może nie płacić składki na ZUS?	21
18. Czy duchowny za okres epidemii ma obowiązek zapłacić składki na ubezpieczenie w ZUS?.....	21
19. Czy mogę renegotjować umowy zawarte przez parafię, np. na przeprowadzenie remontu plebanii? Czy moi kontrahenci mogą domagać się wprowadzenia zmian do umowy?.....	21
IV. NAJWAŻNIEJSZE INFORMACJE O FUNKCJONOWANIU PODMIOTÓW PUBLICZNYCH W CZASIE STANU EPIDEMII	23
20. Czy w okresie epidemii biegnie termin do dostarczenia zaświadczeń do USC o zawarciu „małżeństwa konkordatowego”?.....	23
21. Mam do załatwienia ważną sprawę urzędową. Za niedotrzymanie terminu grozi mi administracyjna kara pieniężna. Czy mogę załatwić tę sprawę zdalnie – przez Internet?.....	23
PODSTAWOWE ZALECENIA HIGIENICZNE DLA WIERNYCH I DUSZPASTERZY.....	25
1. Jakie środki ostrożności powinien podjąć duszpasterz?	25
2. Jakie środki ostrożności powinien podjąć wierny?.....	26

I. Działania podjęte w celu ograniczenia epidemii

1. Co oznaczał wprowadzony 13 marca 2020 r. stan zagrożenia epidemicznego?

Zgodnie z art. 2 pkt 23 ustawy o chorobach zakaźnych¹ „stan zagrożenia epidemicznego to sytuacja prawna wprowadzona na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych dla zminimalizowania skutków epidemii”. Stan zagrożenia epidemicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej został wprowadzony Rozporządzeniem o stanie zagrożenia epidemicznego². Zgodnie z jego § 1 stan zagrożenia epidemicznego obowiązywał od 14 marca 2020 r. do odwołania. Stan zagrożenia epidemicznego odwołano 20 marca 2020 r.³ W tym samym dniu rozporządzeniem o ogłoszeniu stanu epidemii na terenie Rzeczypospolitej Polskiej⁴ wprowadzono stan epidemii.

Co istotne, pomimo odwołania stanu zagrożenia epidemicznego i utraty mocy przez rozporządzenie, na podstawie którego stan ten wprowadzono, zachowują ważność decyzje, polecenia, wytyczne i zalecenia (np. decyzja w sprawie obowiązku odbycia kwarantanny) wydane w związku z ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego⁵.

2. Czym jest wprowadzony 20 marca 2020 r. stan epidemii?

Stan epidemii zgodnie z art. 2 pkt 22 ustawy o chorobach zakaźnych oznacza „sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z wystąpieniem epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych dla zminimalizowania skutków epidemii”. Stan epidemii został w Polsce wprowadzony rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, które obowiązuje od 20 marca 2020 r.

Różnica między stanem zagrożenia epidemicznego a stanem epidemii sprowadza się w zasadzie do stwierdzenia przez uprawniony organ – którym w skali kraju jest minister właściwy do spraw zdrowia – że sytuacja w kraju nie wskazuje już (tylko) na ryzyko wystąpienia epidemii, ale że liczba zakażeń lub zachorowań na chorobę zakaźną jest wyraźnie większa niż we wcześniejszym okresie albo że występują zakażenia lub choroby zakaźne dotychczas niewystępujące. W pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że to oficjalne stwierdzenie, że sytuacja sanitarno-epidemiologiczna w państwie uległa pogorszeniu.

1 Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi; Dz.U. z 2019 r. poz. 1239, ze zm.; dalej: „ustawa o chorobach zakaźnych”.

2 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego; Dz. U. poz. 433, ze zm.; dalej: „Rozporządzenie o stanie zagrożenia epidemicznego”.

3 Patrz: § 1 i § 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego; Dz. U. poz. 490.

4 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii; Dz. U. poz. 491.

5 § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego.

Z praktycznego punktu widzenia nie musi to jednak oznaczać wprowadzenia dalej idących ograniczeń w funkcjonowaniu społeczeństwa, ponieważ zasadniczo arsenał środków dostępnych władzy wykonawczej i przewidzianych w ustawie o chorobach zakaźnych jest taki sam. Niemniej kilka uprawnień rząd i administracja rządowa uzyskują dopiero po wprowadzeniu stanu epidemii (np. nakaz skierowania lekarza do pracy przy zwalczaniu epidemii). To uprawniony podmiot (np. Minister Zdrowia, Rada Ministrów) każdorazowo w drodze rozporządzenia decyduje o zastosowaniu środków, które są konieczne i wystarczające w danej sytuacji (epidemii czy zagrożenia epidemicznego). Najczęściej jednak w związku z trwaniem stanu epidemii liczba i intensywność restrykcji wprowadzana przez organy władzy wykonawczej będzie większa niż była w stanie zagrożenia epidemicznego. W każdej też chwili Minister Zdrowia (albo Rada Ministrów) może zmienić stosowne przepisy i wprowadzić kolejne obostrzenia (w granicach, na jakie zezwala ustawa o chorobach zakaźnych) albo je złagodzić. Miało to miejsce np. 24 marca 2020 r.⁶ czy 31 marca 2020 r.⁷

Obecnie podstawowym aktem normatywnym regulującym różnego rodzaju nakazy i zakazy obowiązujące w Polsce w związku z pandemią koronawirusa jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 kwietnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii⁸.

3. Jakie ograniczenia wprowadzono w związku z ogłoszeniem stanu epidemii?

Wśród najważniejszych ograniczeń aktualnie obowiązujących w związku z wprowadzeniem stanu epidemii należy wymienić:

- a. obowiązujący od 20 kwietnia 2020 r. do odwołania limit wiernych (uczestników) w trakcie sprawowania kultu religijnego, w tym czynności lub obrzędów religijnych, w budynku użyteczności publicznej przeznaczonym na potrzeby kultu religijnego, polegający na tym, że na 15 m² powierzchni tego budynku może znajdować się 1 osoba, oprócz osób sprawujących kult religijny,
- b. obowiązujący na cmentarzach od 20 kwietnia 2020 r. do odwołania limit 50 uczestników podczas jednego pogrzebu, oprócz osób sprawujących kult religijny, osób dokonujących pochowania lub osób zatrudnionych przez zakład lub dom pogrzebowy⁹,
- c. obowiązek zakrywania ust i nosa przy pomocy odzieży lub jej części, maski, maseczki albo kasku ochronnego, w tym także w obiektach kultu religijnego i na cmentarzach; obowiązek ten nie obejmuje sprawujących liturgię¹⁰,
- d. zakaz organizowania przez kościoły i inne związki wyznaniowe zgromadzeń¹¹,
- e. zakaz przemieszczania się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – wyjątkiem jest tu m.in. przemieszczanie się w celu sprawowania lub uczestnictwa w kulcie religijnym¹².

6 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, Dz. U. poz. 522.

7 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii, Dz.U. poz. 566.

8 Dz.U. poz. 697, dalej: Rozporządzenie Rady Ministrów.

9 § 9 ust. 1 pkt 3 Rozporządzenia Rady Ministrów.

10 § 18 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów.

11 § 14 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Rady Ministrów.

12 § 5 pkt 4 Rozporządzenia Rady Ministrów.

- f. wstrzymanie od 15 marca 2020 r. do odwołania przemieszczania się pasażerów w transporcie kolejowym poza granice Rzeczypospolitej Polskiej¹³,
- g. obowiązek odbycia, z niewielkimi odstępstwami, obowiązkowej kwarantanny przez osoby, które przekroczyły granicę Rzeczypospolitej Polskiej oraz przez osoby z nimi wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące¹⁴,
- h. zakaz prowadzenia działalności przez lokale gastronomiczne, z wyjątkiem przygotowywania i podawania dań na wynos, a także obsługi pasażerów przez restauracje w środkach transportu¹⁵,
- i. zakaz organizacji imprez, targów, wystaw, kongresów, konferencji i spotkań¹⁶,
- j. zakaz organizacji wszelkich wydarzeń o charakterze kulturalnym i rozrywkowym, takich jak m.in. koncerty czy seanse kinowe¹⁷,
- k. zakaz prowadzenia działalności związanej ze sportem, rozrywkowej i rekreacyjnej¹⁸ (np. kluby taneczne, baseny, siłownie, kluby fitness, kluby spotkań, escape roomy),
- l. zakaz prowadzenia działalności związanej z konsumpcją i podawaniem napojów¹⁹,
- m. ograniczenie działalności bibliotek, muzeów, pozostałej działalności kulturalnej²⁰,
- n. ograniczenie działalności w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego²¹,
- o. ograniczenie działalności galerii handlowych²²,
- p. zakaz prowadzenia usług hotelarskich (za wyjątkiem sytuacji, gdy świadczenie usługi hotelarskiej rozpoczęło się przed 31 marca 2020 r.)²³.

13 § 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów.

14 § 2 ust. 2 pkt 2 Rozporządzenia Rady Ministrów. Co istotne, nie jest tu wydawania odrębna decyzja administracyjna, a obowiązek odbycia kwarantanny obowiązuje z mocy prawa, w związku z przekroczeniem polskiej granicy.

15 § 8 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia Rady Ministrów.

16 § 8 ust. 1 pkt 1 lit. b Rozporządzenia Rady Ministrów: „[w okresie trwania stanu epidemii ustanawia się czasowe ograniczenie] prowadzenia przez przedsiębiorców w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców oraz przez inne podmioty, działalności związanej z organizacją, promocją lub zarządzaniem imprezami, takimi jak targi, wystawy, kongresy, konferencje, spotkania, włączając działalności polegające na zarządzaniu i dostarczaniu pracowników do obsługi terenów i obiektów, w których te imprezy mają miejsce”.

17 § 8 ust. 1 pkt 1 lit. e i d Rozporządzenia Rady Ministrów: „[w okresie trwania stanu epidemii ustanawia się czasowe ograniczenie] prowadzenia przez przedsiębiorców w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców oraz przez inne podmioty, działalności twórczej związanej z wszelkimi zbiorowymi formami kultury i rozrywki, a także działalności związanej z projekcją filmów lub nagrań wideo w kinach na otwartym powietrzu lub w pozostałych miejscach oraz działalności klubów filmowych”.

18 § 8 ust. 1 pkt 1 lit. j Rozporządzenia Rady Ministrów.

19 § 8 ust. 1 pkt 1 lit. e Rozporządzenia Rady Ministrów.

20 § 8 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Rady Ministrów.

21 § 10 pkt 1 Rozporządzenia Rady Ministrów.

22 § 8 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów.

23 § 8 ust. 1 pkt 1 lit. k w zw. z § 19 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów.

II. Organizowanie kultu religijnego w okresie stanu epidemii

4. Ile wynosi obecnie limit uczestników liturgii i w jaki sposób obliczyć tę liczbę? Czy do powierzchni kościoła wlicza się także pomieszczenia znajdujące się w jego obrębie, a nieprzeznaczone do sprawowania kultu (np. zakrystię czy salkę parafialną)?

Zgodnie z § 9 ust. 1 pkt 3a Rozporządzenia Rady Ministrów w trakcie sprawowania kultu religijnego, w tym czynności lub obrzędów religijnych, w budynku użyteczności publicznej przeznaczonym na potrzeby kultu religijnego może znajdować się nie więcej niż 1 uczestnik na 15m² powierzchni tego budynku, oprócz osób sprawujących kult religijny. Z tego względu w celu obliczenia limitu wiernych, którzy jednorazowo mogą uczestniczyć w publicznym sprawowaniu liturgii, trzeba podzielić powierzchnię kościoła przez 15. Należy jednocześnie podkreślić, że do limitu uczestników, o którym mowa w Rozporządzeniu Rady Ministrów nie wlicza się „osób sprawujących kult religijny”. Ponieważ przepisy te dotyczą wszystkich związków religijnych, a nie tylko Kościoła Katolickiego, stąd ustalenie, kto jest „osoba sprawująca kult religijny” następuje przede wszystkim na podstawie prawa wewnętrznego danej wspólnoty wyznaniowej. Wydaje się zatem, że w realiach Kościoła Katolickiego „osobą sprawującą kult religijny” będzie zarówno kapłan celebrujący Mszę św., jak i inne osoby posługujące, np. ministrant, organista.

Pewien problem w dokonywaniu przedmiotowych obliczeń może pojawić się wówczas, gdy w ramach budynku świątyni istnieją także pomieszczenia nieprzeznaczone na co dzień do sprawowania kultu (np. salki parafialne). Kwestia ta nie została rozstrzygnięta wprost. Ustawodawca odwołuje się do powierzchni „budynek użyteczności publicznej przeznaczony na potrzeby kultu religijnego”. Z tego względu przy dokonywaniu przedmiotowych obliczeń należy brać pod uwagę wszystkie pomieszczenia w budynku kościoła, w którym mogą przebywać wierni uczestniczący w liturgii. Nie ma wymogu, aby były to tylko te pomieszczenia, w których zwyczajowo zbierają się wierni uczestniczący we Mszy św. czy nabożeństwach. Istnieje więc możliwość przystosowania – a więc „przeznaczenia” – do potrzeb wiernych chcących uczestniczyć w liturgii, np. zakrystii czy innych pomieszczeń pomocniczych. Takie części kościoła również mogą być uwzględniane przy ustalaniu powierzchni mającej znaczenie dla wyznaczenia limitu uczestników liturgii.

5. Kto ma obowiązek zapewnić przestrzeganie limitu uczestników podczas sprawowania Mszy św. lub pogrzebu?

Obowiązek ten co do zasady spoczywa na proboszczu parafii, rektorze kościoła, w którym ma być sprawowany kult lub na tych duchownych, którym powierzono pieczę nad daną świątynią lub zarząd cmentarzem.

Oczywiście nie oznacza to, że proboszcz parafii czy rektor kościoła ma obowiązek osobiście dbać o to, aby podczas sprawowania liturgii w świątyni nie przebywało więcej niż 1 wierny na 15 m² powierzchni, a w pogrzebie uczestniczyło nie więcej niż 50 osób (oprócz osób sprawujących kult religijny, dokonujących

pochowania albo zatrudnionych przez zakład lub dom pogrzebowy). Zadanie to może zostać delegowane pracownikowi parafii (np. zakrystianowi) lub innej upoważnionej osobie (np. członkom grup parafialnych czy Liturgicznej Służby Ołtarza). W obecnej sytuacji wydaje się konieczne, aby każdy proboszcz (rektor) obliczył, ile osób może jednocześnie znajdować się w świątyni powierzonej jego pieczy. Informacja ta powinna zostać podana wszystkim zainteresowanym wiernym. Dobrze byłoby umieścić ją także w widocznym miejscu przy wejściu do kościoła. Przepisy rozporządzenia stanowią wyraźnie, że limit wiernych ustala się na podstawie powierzchni budynku, w którym jest sprawowany kult religijny (biorąc pod uwagę także pomieszczenia celowo przystosowane do potrzeb wiernych na czas trwania stanu epidemii).

Jeżeli na Mszy św. pojawiłoby się więcej osób niż wynika to z powierzchni świątyni, w świetle rozporządzenia Rady Ministrów powinno się poinformować je o obowiązujących ograniczeniach.

Warto także zasygnalizować, że przepisy regulujące sankcje za nieprzestrzeganie limitu wiernych nadal pozostają niejednoznaczne. Stąd w wyniku zaistnienia ewentualnego sporu pomiędzy duchownym (wiernymi) a organami porządku, warto dążyć do ich polubownego rozwiązania lub zainicjować postępowanie, w którym wszelkie wątpliwości prawne będą mogły zostać wyjaśnione (zob. pyt. 7).

6. Czy można zorganizować Mszę św. połową lub w prywatnych pomieszczeniach?

Do odwołania obowiązuje zakaz organizowania wszelkich zgromadzeń przez kościoły i inne związki wyznaniowe²⁴. Zakaz ten nie ogranicza się jedynie do zgromadzeń w rozumieniu ustawy Prawo o zgromadzeniach²⁵, stąd też niedopuszczalne jest organizowanie Mszy św. poza świątyniami (tzw. połowych). Niestety w obecnym stanie prawnym do tego rodzaju nabożeństw nie można zastosować przelicznika 1 osoba na 15 m² powierzchni, gdyż prawodawca jednoznacznie postanowił, że odnosi się on jedynie do celebracji sprawowanych w budynkach. Z tego względu istnieją podstawy do uznania, że organizowanie Mszy św. „połowych” zostało w ogóle zakazane. Jedynym wyjątkiem jest tu sprawowanie liturgii Eucharystii na cmentarzu, w ramach pogrzebu. Wówczas może w niej uczestniczyć maksymalnie 50 osób.

W przypadku zaś liturgii sprawowanych w innych pomieszczeniach niż przeznaczone do tego kościoła lub kaplice, również należy zachować obowiązujące ograniczenia w dopuszczalnej liczbie uczestników.

7. Czy policja ma prawo przerwać odprawienia Mszy św., w której uczestniczy więcej niż dopuszczalna liczba uczestników?

Nie, policji ani żadnym innym służbom państwowym nie przysługuje tego rodzaju prawo. Zakaz „rozwiązywania” zgromadzeń liturgicznych czy jakiegokolwiek zakłócania przebiegu nabożeństw sprawowanych w kościele wynika z zasady nienaruszalności miejsc świętych. Zgodnie z art. 8 ust. 3 Konkordatu²⁶ miejscom przeznaczonym przez właściwą władzę kościelną do sprawowania kultu i grzebania zmarłych państwo gwarantuje nienaruszalność, czego wyrazem jest przede wszystkim zakaz ingerowania w przebieg celebracji liturgicznych.

Nie oznacza to jednak, że w przypadku ewentualnego przekroczenia limitu uczestników liturgii (1 osoba na 15 m²) duszpasterz (uczestnicy) w ogóle nie mogą ponieść żadnej odpowiedzialności. Zasada nienaru-

24 § 14 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Rady Ministrów.

25 Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach, Dz.U. z 2019 r. poz. 631.

26 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

szalności miejsc świętych nie oznacza bowiem zupełnego wyłączenia obiektów kultu spod jakiegokolwiek jurysdykcji państwowej. Warto jednak zasygnalizować, że poważne wątpliwości prawne (konstytucyjne) budzi fakt, że tego rodzaju ograniczenia wolności religii zostały wprowadzone w drodze rozporządzenia rządu²⁷. Również przepisy ustawowe²⁸ sankcjonujące nieprzestrzeganie nakazów i zakazów wprowadzonych przez rząd w związku ze stanem epidemii w sposób jednoznaczny nie odnoszą się do ograniczeń w sprawowaniu kultu religijnego. Tak więc kwestia ewentualnej odpowiedzialności prawnej za ich nieprzestrzeganie pozostaje dyskusyjna.

Niemniej omawiane tu przepisy obowiązują, a policja i inne służby porządkowe są zobowiązane do ich egzekwowania, w tym zakresie dopuszczalnego limitu wiernych. Należy zatem wspomnieć, że funkcjonariusze policji – w przypadku przekroczenia dopuszczalnych limitów wiernych – mogliby wymierzyć mandat o maksymalnej wysokości 500 złotych. Jednak funkcjonariuszom przysługuje także prawo złożenia stosownego wniosku o ukaranie do właściwego sądu rejonowego – wówczas maksymalna wysokość grzywny wynosi 5000 złotych. Jednocześnie duchowny w każdym przypadku może odmówić przyjęcia mandatu, inicjując tym samym samodzielnie postępowanie przed sądem rejonowym.

Niezależnie od powyższego, na podstawie ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, odpowiedzialny za zapewnienie odpowiedniej liczby uczestników podczas liturgii, może zostać ukarany grzywną – w trybie administracyjnym – przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego²⁹. Wówczas administracyjna kara pieniężna może wynieść nawet 30 000 złotych. Odwołanie od tej decyzji wznosi się do Wojewódzkiego Państwowego Inspektora Sanitarnego³⁰, jako do organu nadrzędnego. Natomiast od decyzji wydanej w II instancji przysługuje skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego. Jednak należy pamiętać, że kara nałożenia przez Państwowego Inspektora Sanitarnego podlega natychmiastowemu wykonaniu z dniem doręczenia³¹ – to zaś oznacza, że nawet zaskarżenie stosownej decyzji może nie przeszkodzić w jej przymusowym wyegzekwowaniu (zgodnie z art. 135 kodeksu postępowania administracyjnego³² organ odwoławczy może w uzasadnionych przypadkach wstrzymać natychmiastowe wykonanie decyzji).

8. Czy celebhransi mają obowiązek nosić maseczki podczas sprawowania liturgii? Czy obowiązek ten dotyczy wiernych?

Obowiązek zasłaniania ust i nosa np. za pomocą maseczki dotyczy wszystkich uczestników liturgii – zarówno celebrowanej w kościołach, jak i na cmentarzach³³. Jednak obowiązek ten nie dotyczy duchownego sprawującego kult religijny, w tym czynności lub obrzędy religijne, a w przypadku braku duchownego – innej osoby sprawującej kult religijny³⁴. Należy pamiętać, że przepisy prawa pisane są z myślą o wszystkich związkach wyznaniowych, stąd dla prawidłowego zrozumienia takich pojęć jak „duchowny” oraz „kult”, „czynności” i „obrzędy” religijne należy sięgnąć do prawa wewnętrznego danego związku wyznaniowego. W realiach Kościoła Katolickiego oznacza to, że duchowny nie musi nosić maseczki zarówno

27 Zob. J. Kwaśniewski, T. Zych, M. Olszówka, K. Dyda, *Analiza wprowadzonych w związku z przeciwdziałaniem epidemii koronawirusa ograniczeń wolności religii i swobody przemieszczania się w świetle standardów Konstytucji RP i prawa międzynarodowego*, <https://ordoiuris.pl/wolnosci-obywatelskie/analiza-wprowadzonych-w-zwiazku-z-przeciwdzialaniem-epidemii-koronawirusa>.

28 Zob. art. 48a ust. 1 ustawy o chorobach zakaźnych.

29 Art. 48a ust. 3 pkt 1 ustawy o chorobach zakaźnych.

30 Art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Dz.U. z 2019 r. poz. 59 ze zm., w zw. z art. 48a ust. 8 ustawy o chorobach zakaźnych.

31 Art. 48 ust. 4 ustawy o chorobach zakaźnych.

32 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.

33 § 18 ust. 1 pkt 2 a i b Rozporządzenia Rady Ministrów.

34 § 18 ust. 2 pkt 6 Rozporządzenia Rady Ministrów.

podczas przewodniczenia mszy św., jak sprawowaniu innych sakramentów (np. chrztu św. lub spowiedzi) oraz nabożeństw. Analogicznie obowiązek ten nie obejmuje wiernych przewodniczących nabożeństwu, przykładowo różańcowemu.

9. Czy Adoracje Najświętszego Sakramentu zostały zakazane?

W myśl obowiązujących przepisów kult religijny może być sprawowany – ustawodawca wprowadził „jedynie” ograniczenia w dopuszczalnej liczbie jego uczestników. Stąd nieprawdziwe jest twierdzenie, jakoby „kościół zostały zamknięte”. Pod warunkiem przestrzegania obowiązujących norm w świątyni może odbywać się zarówno liturgia, jak i prywatne formy modlitw. Nie ma zatem przeszkód, aby w kościołach wystawiać do adoracji Najświętszy Sakrament, dbając jednocześnie, aby jednorazowo w ich wnętrzu nie znajdowało się więcej niż 1 osoba na 15 m² powierzchni.

Warto pamiętać, że zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów utrzymano zakaz przemieszczania się osób przebywających na terenie Polski. Wyjątki od tego zakazu dotyczą m.in. przemieszczania się w celu sprawowania lub uczestniczenia w sprawowaniu kultu religijnego, w tym czynności lub obrzędów religijnych. Nie wdając się w szczegóły, należy stwierdzić, że w prawie polskim przez „kult, czynności i obrzędy religijne” rozumie się wszelkie czynności rytualne praktykowane przez dane wyznanie, sprawowane zarówno zbiorowo, jak i indywidualnie. W związku z tym obowiązujący zakaz w przemieszczania się nie dotyczy wyjścia do kościoła w celu uczestnictwa w liturgii, skorzystania z sakramentów świętych czy prywatnej modlitwy, nawet jeśli świątynia znajduje się w innej miejscowości niż zamieszkuje wierny.

10. W jaki sposób zorganizować spowiedź i sprawowanie innych sakramentów?

W Kościele Katolickim dostęp do sakramentów i innych dóbr duchowych jest prawem każdego, odpowiednio usposobionego wiernego. Jednocześnie praktykowanie religii stanowi jedno z fundamentalnych praw człowieka, gwarantowane przez Konstytucję RP i wiele aktów prawa międzynarodowego. Korzystanie z tego prawa nie może zostać zakazane nawet w nadzwyczajnych sytuacjach. Oczywiście nie oznacza to, że prawo to nie podlega ograniczeniom, które jednak nigdy nie mogą spowodować zupełnego pozbawienia wierzących możliwości praktykowania przez nich religii.

Skoro zaś sprawowanie kultu nie zostało zabronione w czasie trwania stanu epidemii, a jednocześnie wierni mogą swobodnie przemieszczać się w celu praktykowania religii, to istnieje możliwość zapewnienia im korzystania z sakramentów, w tym np. spowiedzi. Jednak w każdym przypadku należy zachować normy związane z dopuszczalną liczbą osób przebywających w jednym czasie w kościele.

Należy podkreślić, że władze państwowe nie wydały żadnych specjalnych norm dotyczących tego rodzaju aktywności duszpasterskiej. Stąd to na duszpasterzach spoczywa obowiązek takiego zorganizowania sprawowania sakramentów – w tym sakramentu pokuty – aby nie narażać szafarzy i wiernych na ryzyko zakażenia. W wielu diecezjach wydano już zalecenia co do zapewnienia odpowiedniej dezynfekcji konfesjonatów czy też umożliwienia spowiedzi poza konfesjonatem w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach (np. w zakrystii czy na plebanii). Jednak zalecenia te w żadnym wypadku nie mają mocy prawa państwowego. Konieczność ich przestrzegania wynika nie tyle z przymusu, co z odpowiedzialności za zdrowie szafarzy i wiernych. Spowiedź poza konfesjonatem, w odpowiednio przygotowanym w tym celu pomieszczeniu, może okazać się szczególnie dobrym rozwiązaniem podczas trwającego stanu epidemii.

Warto także zasygnalizować konieczność przypomnienia wiernym dyscypliny Kościoła odnośnie wypełnienia obowiązku spowiedzi i Komunii św. wielkanocnej czy też postępowania w przypadku fizycznej lub

moralnej niemożliwości skorzystania z sakramentalnej pokuty i pojednania (zwłaszcza w zakresie praktyki tzw. żalu doskonałego).

11. Czy muszę odwołać pielgrzymkę parafialną? Jeśli tak, to w jaki sposób rozliczyć już zamówione usługi (np. autokar, hotele)?

Do czasu uchylenia ograniczeń związanych ze stanem epidemii przeprowadzenie zarówno pielgrzymki krajowej, jak i zagranicznej nie będzie możliwe. Wynika to przede wszystkim z obowiązującego zakazu przemieszczenia się. Co prawda samo ograniczanie się w przemieszczaniu nie dotyczy zmiany miejsca pobytu w związku z praktykowaniem religii, jednak korzystanie z tego prawa nie może doprowadzić do zgromadzenia się w miejscu kultu więcej niż 1 osoby na 15 m². Natomiast wyjazd za granicę w celach religijnych jest niemożliwy co najmniej do 3 maja 2020 r. Stąd w grę mogłyby wchodzić jedynie niewielkie, krajowe pielgrzymki.

Rozliczenia związane z odwołaniem pielgrzymki powinny nastąpić stosownie do postanowień zawartej umowy. Jeżeli skorzystano z usług biura podróży, z pewnością znajdują się w niej postanowienia regulujące sposób postępowania na wypadek niedojścia wyjazdu do skutku. Warto w tym kontekście pamiętać, że zgodnie z art. 47 ustawy o imprezach turystycznych³⁵ *Podróżny może odstąpić od umowy o udział w imprezie turystycznej w każdym czasie przed jej rozpoczęciem*. Zazwyczaj jednak taka decyzja wiąże się z koniecznością uprzedniego potrącenia *odpowiedniej i uzasadnionej* opłaty za odstąpienie od umowy.

Otrzymanie pełnego zwrotu wpłat jest możliwe w przypadku „**nieuniknionych i nadzwyczajnych okoliczności, które mogą znacząco wpłynąć na przewóz podróżnych i realizację imprezy turystycznej w miejscu docelowym lub jego najbliższym sąsiedztwie**”.

Niewątpliwie do takich nieuniknionych i nadzwyczajnych okoliczności należą wprowadzane 15 marca 2020 r. do odwołania³⁶ ograniczenia w możliwości przekraczania granicy państwowej czy zawieszenie – do 24 kwietnia 2020 r.³⁷ – wykonywania lotów pasażerskich. Dopiero te okoliczności, bardziej niż występowanie w danym kraju zachorowań na COVID-19, stanowią mocną przesłankę do odstąpienia od umowy i żądania zwrotu całości wniesionych wpłat.

Do najprostszych pod kątem możliwości zwrotu uiszczonyj ceny zakupu za wycieczkę należy sytuacja, w której klient biura podróży wykupił dodatkowo ubezpieczenie obejmujące również koszty rezygnacji. Ubezpieczenie takie gwarantuje ochronę i zwrot kosztów poniesionych w wyniku rezygnacji lub przerwania wyjazdu. Należy jednak zaznaczyć, że nie wszyscy ubezpieczyciele przyjęli na siebie ryzyko ubezpieczeniowe wynikające z wystąpienia epidemii. Zakres uprawnień będzie ściśle skorelowany z zapisami OWU (Ogólnych Warunków Ubezpieczenia).

³⁵ Ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych oraz powiązanych usługach turystycznych; Dz.U. z 2019 r. poz. 548.

³⁶ Na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, Dz.U. poz. 435 ze zm.

³⁷ Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2020 r. w sprawie zakazów w ruchu lotniczym, Dz.U. poz. 644. Należy przypuszczać, że obowiązywanie zakazu zostanie przedłużone.

Warto wskazać, że w ramach tzw. tarczy antykryzysowej ustawodawca wprowadził zmiany do ustawy o imprezach turystycznych oraz powiązanych usługach turystycznych. Zgodnie z nimi odstąpienie od umowy o udział w imprezie turystycznej z powodu epidemii koronawirusa stanie się skuteczne z mocy prawa po upływie 180 dni od dnia poinformowania o tym fakcie przez podróżnego. Przy czym podróżny będzie miał prawo wyrazić zgodę na otrzymanie od organizatora vouchera do wykorzystania w ciągu roku – jego wartość nie będzie mogła być niższa niż kwota wpłacona na odwoływaną imprezę turystyczną. Jednak w przypadku, gdy podróżny zdecyduje się na skorzystanie z vouchera, uniemożliwi mu to odstąpienie od umowy.

Natomiast w przypadku, gdy parafia samodzielnie – na własną rękę – organizowała pielgrzymkę, w pierwszym rzędzie należy sprawdzić, czy w zawartych umowach nie znajdują się postanowienia dotyczące sytuacji, w której pielgrzymka nie dojdzie do skutku. Warto pamiętać, że umowa nie musi zostać zawarta pisemnie – stąd jeżeli organizator jej nie spisał, należy odwołać się do ustnych ustaleń stron. W każdym razie najprostszym rozwiązaniem jest polubowne rozwiązanie sprawy.

Warto także pamiętać, że z prawnego punktu widzenia istnieje możliwość przyjęcia, że świadczenia składające się na umowę stały się po prostu niemożliwe do spełnienia w wyniku obostrzeń wprowadzonych w ramach stanu epidemii. Wówczas powinno dojść do zwrotu wszystkiego, co strony sobie nawzajem świadczyły – a więc w przypadku, gdy w jego wyniku odbycie pielgrzymki stało się niemożliwe, organizator powinien z powrotem otrzymać wszystkie koszty poniesione w związku z jej organizacją.

III. Prawne i ekonomiczne aspekty zarządzania parafią w czasie stanu epidemii

12. Czy jednostki kościelne prowadzące działalność gospodarczą będą mogły skorzystać z tzw. tarczy antykryzysowej?

Jak wiadomo, wiele wyznaniowych osób prawnych prowadzi działalność gospodarczą. Obowiązujące prawo nie przewiduje w tym zakresie specjalnych rozwiązań dla podmiotów wyróżnionych ze względu na konfesyjny charakter danej osoby prawnej. Stąd, o ile instytucje kościelne będą spełniać ogólne przesłanki skorzystania z form pomocy, to wówczas będą mogły z niej skorzystać. Jednak należy pamiętać, że jest ona kierowana przede wszystkim do przedsiębiorców.

Z tego punktu widzenia dla funkcjonowania podmiotów kościelnych duże znaczenie może mieć pomoc przewidziana w ramach tzw. tarczy antykryzysowej dla organizacji pozarządowych oraz organizacji pożytku publicznego. Zgodnie z ustawą, określaną mianem „tarczy antykryzysowej”³⁸, tego rodzaju podmioty będą mogły liczyć na dopłaty do pensji pracowników (także zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych), jeżeli w wyniku epidemii zanotują spadek przychodów z działalności statutowej. Sama wysokość pomocy zostanie uzależniona od poziomu spadku i wyniesie odpowiednio:

1. co najmniej 30% – w wysokości nieprzekraczającej kwoty stanowiącej sumę 50% wynagrodzeń poszczególnych pracowników objętych wnioskiem o dofinansowanie wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne należnymi od tych wynagrodzeń, jednak nie więcej niż 50% kwoty minimalnego wynagrodzenia, powiększonego o składki na ubezpieczenia społeczne od pracodawcy, w odniesieniu do każdego pracownika,
2. co najmniej 50% – w wysokości nieprzekraczającej kwoty stanowiącej sumę 70% wynagrodzeń poszczególnych pracowników objętych wnioskiem o dofinansowanie wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne należnymi od tych wynagrodzeń, jednak nie więcej niż 70% kwoty minimalnego wynagrodzenia, powiększonego o składki na ubezpieczenia społeczne od pracodawcy, w odniesieniu do każdego pracownika,
3. co najmniej 80% – w wysokości nieprzekraczającej kwoty stanowiącej sumę 90% wynagrodzeń poszczególnych pracowników objętych wnioskiem o dofinansowanie wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne należnymi od tych wynagrodzeń, jednak nie więcej niż 90% kwoty minimalnego wynagrodzenia, powiększonego o składki na ubezpieczenia społeczne od pracodawcy, w odniesieniu do każdego pracownika.

Pomoc w tym zakresie będzie dysponowana – na podstawie umowy zawartej z organizacją – przez starostę powiatu.

³⁸ Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 568.

13. Jakie wsparcie obejmuje tzw. tarcza antykryzysowa?

Zgodnie z uchwaloną 31 marca 2020 r. ustawą, znowelizowaną ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r.³⁹ na „tarczę antykryzysową” składa się m.in.:

1. Zwolnienie duchownych ubezpieczonych w ZUS z opłacenia składek

Zwolnienie to będzie dotyczyć ubezpieczonych z tytułu pozostawania w stanie duchownym za okres od 1 marca do 31 maja 2020 r. (zob. pytanie 18).

2. Dopłaty do pensji pracowników

Z propozycji będą mogli skorzystać pracodawcy niezależający z płatnością podatków oraz należności wobec ZUS, których obroty – w związku z epidemią – spadną o 15% lub 25% (w zależności od przyjętej przed przedsiębiorcą metody obliczeń).

3. Zmiany w wymiarze czasu pracy

Przedsiębiorcy uprawnieni do skorzystania z dopłat do pensji będą także mogli zawrzeć z pracownikami porozumienie o wprowadzeniu równoważnego czasu pracy oraz o stosowaniu mniej korzystnych warunków zatrudnienia.

4. Możliwość ubiegania się o dofinansowanie przez osoby wykonujące umowę cywilnoprawną

Obecnie rozwiązanie to dotyczy umów cywilnoprawnych (np. zlecenia, o dzieło) zawartych najpóźniej 1 lutego 2020 r., przy założeniu, że umówione wynagrodzenie nie przekracza pułapu 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę (tj. 1300 zł brutto).

5. Możliwość ubiegania się przez mikroprzedsiębiorców o pożyczkę w wysokości 5000 zł

6. Podmioty niebędące jednostkami sektora finansów publicznych zyskają możliwość ubiegania się o dotacje pokrywające 100% kosztów inwestycji związanej z przeciwdziałaniem COVID-19

7. Organizacje pozarządowe oraz organizacje pożytku publicznego zyskają możliwość ubiegania się o dofinansowanie części kosztów pracowników

Podstawą do skorzystania z tego dofinansowania będzie spadek przychodów z działalności statutowej. Co ważne, z tego rozwiązania będzie można skorzystać także w stosunku do osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych, np. umowy zlecenia.

14. Czy warto skorzystać z „wakacji kredytowych” na zaciągnięte zobowiązania parafii wobec banku?

Nie ma wątpliwości, że trwający stan epidemii negatywnie wpływa na finanse parafii, co może spowodować trudności w regulowaniu bieżących zobowiązań, np. spłaty kredytu. Jednym z możliwych rozwiązań

³⁹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, Dz.U. poz. 695, dalej: „ustawa o szczególnych instrumentach wsparcia”.

tej sytuacji jest skorzystanie z tzw. „wakacji kredytowych” – a więc czasowego zawieszenia spłaty poszczególnych rat. Rzeczywiście wiele banków – a także instytucji państwowych – wskazuje to rozwiązanie jako pożądane w obecnej sytuacji.

Zasady korzystania z „wakacji kredytowych” w pierwszym rzędzie powinny wynikać z postanowień samej umowy kredytu. Stąd w celu ich uzyskania należy w pierwszym rzędzie zapoznać się z tego rodzaju klauzulami umownymi. W przypadku ich braku zawsze istnieje możliwość negocjacji z bankiem. Należy jednak pamiętać, że „wakacje kredytowe” oznaczają jedynie możliwość czasowego zaprzestania spłaty poszczególnych rat, co najczęściej oznacza konieczność „nadrobienia” ich wysokości w dalszym okresie wykonywania umowy lub odpowiedniego przedłużenia terminu spłaty kredytu. Stąd „wakacje kredytowe” nie są tym samym co umorzenie zobowiązania. Zawsze trzeba mieć na uwadze tę okoliczność, podejmując decyzję o skorzystaniu z takiego rozwiązania.

15. Jakie uprawnienia posiadają pracownicy instytucji kościelnych w okresie epidemii?

Prawa i obowiązki pracowników instytucji kościelnych są identyczne jak wszystkich innych zatrudnionych – również w okresie epidemii. Należy pamiętać, że przez ten czas zachowują oni prawo do wynagrodzenia, a pracodawca nie może nakazać im skorzystania w tym czasie z urlopu wypoczynkowego. Jednak regulacje prawne wprowadzone w ramach „tarczy antykryzysowej” pozwalają pracodawcy na negocjowanie z pracownikiem mniej korzystnych warunków zatrudnienia. Skorzystanie z tego rozwiązania może być szczególnie pomocne w przypadku poważnych trudności finansowych z pokryciem pensji osób zatrudnionych przez parafię.

16. Czy i na jakich zasadach pracownicy instytucji kościelnych mogą korzystać z zasiłku opiekuńczego?

Pracownicy instytucji kościelnych mają prawo korzystać z zasiłku opiekuńczego na takich samych zasadach jak wszyscy inni zatrudnieni. Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych w przypadku zamknięcia żłobka, klubu dziecięcego, przedszkola lub szkoły, do których uczęszcza dziecko, z powodu COVID-19⁴⁰, ubezpieczonemu zwolnionemu od wykonywania pracy z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad dzieckiem w wieku do ukończenia 8 lat przysługuje dodatkowy zasiłek opiekuńczy za okres nie dłuższy niż 14 dni.

Jeśli dziecko, nad którym jest sprawowana opieka ukończyło 8 lat, to nie przysługuje na nie dodatkowy zasiłek opiekuńczy.

Jeśli dziecko, nad którym sprawujemy opiekę, ukończyło 8 lat, rodzic chcący zachować prawo do wynagrodzenia powinien skorzystać w takim przypadku z płatnego urlopu wypoczynkowego przysługującego pracownikowi lub przekonać pracodawcę do wydania rodzicowi polecenia o wykonywaniu pracy zdalnej.

40 Dz.U. poz. 374 ze zm., dalej: „ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19”.

17. Czy pracodawca będący kościelną osobą prawną może nie płacić składki na ZUS?

W obecnie obowiązującym prawie nie przewidziano specjalnych rozwiązań dla wyznaniowych osób prawnych. Z tego względu będą one mogły skorzystać ze zwolnienia ze składek na ZUS tylko wówczas, gdy spełnią warunki przewidziane dla wszystkich pracodawców. Aktualnie zwolnienie z obowiązku uregulowania składek wobec ZUS przysługuje płatnikom zatrudniającym mniej niż 10 pracowników. Natomiast płatnicy zatrudniający od 10 do 49 pracowników mogą ubiegać się o zmniejszenie wymiaru składek o 50%. Warunkiem do skorzystania z obydwu tych rozwiązań jest posiadanie statusu płatnika w jednej z następujących sytuacji:

- 1) przed dniem 1 lutego 2020 r. i na dzień 29 lutego 2020 r.,
- 2) w okresie od dnia 1 lutego 2020 r. do dnia 29 lutego 2020 r. i na dzień 31 marca 2020 r.,
- 3) w okresie od dnia 1 marca 2020 r. do dnia 31 marca 2020 r. i na dzień 30 kwietnia 2020 r.

Należy przy tym pamiętać, iż zwolnienie (ulga) w płatności zobowiązań wobec ZUS przysługuje płatnikowi, którym jest także pracodawca nieprowadzący działalności gospodarczej. Nie mają w tym względzie znaczenia także straty ekonomiczne spowodowane przez pandemię koronawirusa. Z tego więc względu parafie mają prawo ubiegać się o tego rodzaju zwolnienie. Stosowny wniosek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych należy przesać do 30 czerwca 2020 r.⁴¹ Warto wspomnieć, że zwolnienie oraz ulga dotyczą jedynie składek nieopłaconych. W przypadku uregulowania już należności wobec ZUS nie ma możliwości ich odzyskania⁴².

18. Czy duchowny za okres epidemii ma obowiązek zapłacić składki na ubezpieczenie w ZUS?

Zgodnie z obowiązującymi przepisami duchowni będący płatnikami składek zostali zwolnieni z obowiązku opłacenia nieopłaconych należności z tytułu składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz wypadkowe, dobrowolne ubezpieczenie chorobowe oraz na ubezpieczenie zdrowotne należne z tytułu bycia duchownym za okres od 1 marca do 31 maja 2020 r. W celu skorzystania z tego zwolnienia należy złożyć wniosek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych⁴³. Wniosek ten można złożyć najpóźniej 30 czerwca 2020 r.⁴⁴

19. Czy mogę renegecjonować umowy zawarte przez parafię, np. na przeprowadzenie remontu plebanii? Czy moi kontrahenci mogą domagać się wprowadzenia zmian do umowy?

Odpowiedź na tak postawione pytanie jest w dużym stopniu uzależniona od treści łączącej strony umowy. Jedną z podstawowych paremii, znanych jeszcze od czasów Imperium Rzymskiego, jest zasada *pacta sunt servanda*, zgodnie z którą umów należy dotrzymywać. Dwie podstawowe ścieżki prowadzące do zmiany warunków umowy, zmniejszenia wysokości zamówienia lub wydłużenia terminu jego realizacji to:

41 Art. 31zp ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

42 Art. 31 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

43 Art. 31zo ust. 3 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

44 Art. 31zp ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

a. renegocjacja warunków zawartej umowy i podpisanie ze swoim partnerem handlowym aneksu do zawartej umowy,

b. powództwo do sądu w oparciu o art. 357¹ kodeksu cywilnego⁴⁵.

Zgodnie z art. 357¹ k.c. możliwe jest oznaczenie przez sąd sposobu wykonania zobowiązania, wysokości świadczenia lub nawet orzeczenie o rozwiązaniu umowy. Jest to jednak możliwe przy rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, w sytuacji gdy nastąpiła nadzwyczajna zmiana stosunków, a spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy.

W praktyce już samo wezwanie przedsądowe do polubownego rozstrzygnięcia sporu dotyczącego nowych warunków wykonywania danej umowy może doprowadzić do zawarcia ugody lub aneksu do umowy bez angażowania sądu.

---

⁴⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. z 2019 r., poz. 1145 ze zm.

IV. Najważniejsze informacje o funkcjonowaniu podmiotów publicznych w czasie stanu epidemii

20. Czy w okresie epidemii biegnie termin do dostarczenia zaświadczeń do USC o zawarciu „małżeństwa konkordatowego”?

Tak, w obecnej sytuacji zarówno urzędy administracji publicznej, jak i urzędy pocztowe pozostają – co prawda w znacznie ograniczonej formie – otwarte dla interesantów, przynajmniej w zakresie niezbędnym do wykonywania podstawowych czynności. To z kolei oznacza, że duchowny ma możliwość dostarczenia zaświadczenia o zawarciu małżeństwa w formie wyznaniowej oraz zaświadczenia sporządzonego przez kierownika urzędu stanu cywilnego.

Należy pamiętać, że zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym⁴⁶ duchowny ma obowiązek przekazać stosowne dokumenty do Urzędu Stanu Cywilnego przed upływem 5 dni od dnia zawarcia małżeństwa. Obowiązek ten może zostać wypełniony poprzez nadanie dokumentów listem poleconym. Jednocześnie termin ten ulega zawieszeniu jedynie w przypadku zajścia siły wyższej (art. 8 § 3 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). W obecnej sytuacji wydaje się, że nie ma powodów, aby trwający stan epidemii uznać za siłę wyższą. Należy jednocześnie zaznaczyć, że sytuacja związana ze stanem epidemii jest niezwykle dynamiczna, a podczas jego trwania kierujący poszczególnymi urzędami administracji publicznej mogą ograniczyć ich działalność jedynie do wykonywania niektórych działań. Gdyby tego rodzaju ograniczenia dotknęły właściwy urząd stanu cywilnego, można by uznać, że termin na dostarczenie dokumentów związanych z zawarciem „małżeństwa konkordatowego” uległ zawieszeniu.

Na marginesie warto zasygnalizować, że sama celebrowanie sakramentu małżeństwa w żadnym wypadku nie została zakazana – należy jednak zachować obowiązujące restrykcje w zakresie dopuszczalnej uczestników liturgii. Analogicznie należy traktować kwestię celebrowania innych sakramentów czy sakramentaliów.

21. Mam do załatwienia ważną sprawę urzędową. Za niedotrzymanie terminu grozi mi administracyjna kara pieniężna. Czy mogę załatwić tę sprawę zdalnie – przez Internet?

Tak, można załatwić sprawę elektronicznie. Być może ze względu na ograniczenie otwarcia określonych urzędów oraz potencjalne ograniczenie w funkcjonowaniu placówek pocztowych, konieczne będzie złożenie wniosku za pośrednictwem Elektronicznej Platformy Usług Administracji Publicznej (ePuap), dostępnej pod adresem: <https://login.gov.pl/login/login>.

Co istotne, za pośrednictwem ePuap jest możliwe podpisywanie i składanie dokumentów nie tylko jako osoba fizyczna, lecz również jako członek organu zarządzającego osobą prawną lub jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej – w imieniu takiego podmiotu. Aby wysłać pismo w imieniu

46 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. z 2019 r. poz. 2086.

organizacji, należy założyć profil zaufany takiego podmiotu i dokonać późniejszego wyboru tzw. „kontekstu” (w jakim chcemy złożyć pismo do organu administracji publicznej).

W ten sposób można np. jako prezes zarządu spółki z o.o. czy organ wyznaniowej osoby prawnej, a nie osoba fizyczna, przesłać do urzędu dany wniosek, opatrując go swoim profilem zaufanym po wyborze odpowiedniego kontekstu⁴⁷.

Profil zaufany ePUAP można również wykorzystać do podpisania innego rodzaju dokumentów, np. umów zawieranych przez przedsiębiorców, którzy chcieliby zachować formę pisemną przy jednoczesnym ograniczeniu osobistego spotkania lub przesyłania umowy pocztą.

Aby podpisać dokument elektronicznie, przy wykorzystaniu profilu zaufanego, należy wejść na stronę <https://www.gov.pl/web/gov/podpisz-dokument-elektronicznie-wykorzystaj-podpis-zaufany>

---

⁴⁷ „Kontekst” stanowi nazwę własną stosowaną na platformie ePUAP.

Podstawowe zalecenia higieniczne dla wiernych i duszpasterzy

dr hab. Andrzej Lewandowicz, lekarz internista, geriatra

Stan epidemii koronawirusa SARS-CoV-2 wymaga restrykcyjnego zachowania środków ostrożności.

Niezależnie od obowiązujących norm dotyczących liczby osób gromadzących się w kościele w każdym przypadku wskazane jest przestrzeganie adekwatnych zasad higieny. Powinny one być stosowane także po zakończeniu epidemii, nie odbiegają bowiem od standardów obowiązujących w innych okolicznościach, jak np. wyjścia do sklepu, pracy, podróże autobusem czy tramwajem lub korzystanie z windy.

1. Jakie środki ostrożności powinien podjąć duszpasterz?

Zapewnić zachowanie bezpiecznego odstępu między wiernymi.

Dobrym rozwiązaniem jest zagrodzenie co drugiej lub co trzeciej ławki biało-czerwoną taśmą z obu stron.

Spowiedź

Penitenci mogą podchodzić naprzemiennie z jednej i drugiej strony, czekając w kolejce w odpowiednich odstępach.

Po dwóch spowiedziach kratki konfesjonatu i materiał izolujący należy spryskać środkiem dezynfekującym – może to być płyn do dezynfekcji – roztwór alkoholu etylowego lub izopropylowego (o stężeniu nie mniejszym niż 60-65%); żele antybakteryjne, 0.1% podchloryn sodu, woda utleniona, gotowe środki odkażające produkowane ostatnio na czas epidemii (UWAGA! muszą być z pewnego źródła. Zbyt niskie stężenie alkoholu nie zniszczy wirusa). Bardzo skuteczne jest mydło i detergenty.

Kapłan musi być bezpieczny.

Folia lub pleksi przed kratkami konfesjonatu od strony spowiednika to powszechne rozwiązanie. Jeśli go jeszcze nie ma, można zastosować pleksi także od strony penitenta, co ułatwi późniejsza dezynfekcję i nie spowoduje uszkodzenia krutek.

Kapłan też może być zakażony. Jeśli to możliwe, każdy ze spowiedników powinien spowiadać w swoim stałym konfesjonale. Jeśli to niemożliwie, wskazane są te same środki jak te do dezynfekcji po stronie penitenta.

Warto ułatwić wiernym odpowiednie przyjmowanie Komunii Świętej.

Nieznane są badania, które wskazywałyby, że udzielanie przez kapłana suchych komunikantów bezpośrednio do ust, wiąże się rzeczywiście z większym ryzykiem transmisji bakterii lub wirusów, niż przyjmowanie Komunii Świętej na rękę. Udzielanie Komunii Świętej osobie klęczącej dodatkowo minimalizuje kontakt kapłana z wiernymi twarzą w twarz.

Wietrzenie kościoła.

Kościół powinien być odpowiednio wietrzony po Mszach św.

Taca.

Zebraną tacę należałoby odłożyć na tydzień do worka. Koronawirus, jak i inne patogeny, mogą przetrwać na różnych przedmiotach. Rozwiązaniem jest też dezynfekcja termiczna lub za pomocą przenośnej lampy bakteriobójczej (także wirusobójczej) UV, które można zakupić w sklepach internetowych. Uwaga na oczy.

W każdym wypadku po kontakcie z pieniędzmi należy myć ręce.

2. Jakie środki ostrożności powinien podjąć wierny?

Przed wszystkim...

Jeśli masz objawy infekcji dróg oddechowych, zwykłego przeziębienia albo gdy łamie Cię w kościach, jakby była to grypa – zostań w domu. Ogranicz kontakt z domownikami, którzy mają zamiar wyjść. Parz używane przez Ciebie sztućce wrzącą wodą.

Gdy idziemy do kościoła...

Umyjmy ręce mydłem w domu przez minimum 30 sekund. Unikajmy dotykania twarzy. Chodzi nie tylko o nasze bezpieczeństwo, ale także o bezpieczeństwo innych. Nie wnośmy patogenów chorobotwórczych z domu do innego miejsca.

Gdy otwieramy drzwi i wchodzimy do kościoła...

Poczekajmy, aż wszyscy wyjdą z poprzedniej Mszy, zachowując odpowiednie odległości.

Dotykając klamek, możemy otwierać drzwi także w zwykłych rękawiczkach. Te jednak włożyć należy po przyjeździe do domu do gorącej wody (minimum 65°C na 10 min.) lub wyprać mydłem albo innym detergentem. Koronawirus składa się z białek, kwasów rybonukleinowych i otoczki białkowo-tłuszczowej. Niszczą go m.in. wrzątek, stężone alkohole, mydła i detergenty.

Gdy siadamy w ławkach....

Zachowajmy odstęp co drugą – trzecią ławkę. Starajmy się nie dotykać rękoma ławki. Co najwyżej opieramy się częścią ubrania – łokciami. Co oczywiste, gdy kichamy lub mamy taki zamiar, lepiej wyjść z ławki i zasłonić się łokciem. Zrozumiałe są reakcje innych wiernych, jeśli robimy to w sposób nieodpowiedni.

Gdy przekazujemy znak pokoju...

Należy wrócić do skinienia głową na odległość. Zwyczaj ten uzasadniony jest względami higienicznymi i może być stosowany także po zakończeniu epidemii. Uścisk dłoni to droga do przenoszenia patogenów chorobotwórczych, a do tego zamieszanie, które wywołuje gwałtowne przemieszczanie się wydychanego powietrza.

Gdy przyjmujemy Komunię Świętą....

Nie ma badań naukowych wskazujących, że przyjmowanie Komunii Świętej na rękę jest bardziej higieniczne niż przyjęcie Hostii do ust. Najwięcej patogenów chorobotwórczych jest na naszych rękach, więc przyjmowanie Komunii Świętej na rękę naraża na dodatkowe niebezpieczeństwo zanieczyszczenia nimi Hostii. Co istotne, jeśli przyjmujemy Komunię Świętą w postawie klęczącej, to głowa znajduje się niżej od głowy kapłana i ograniczamy kontakt twarzą w twarz, co też wpływa na nasze bezpieczeństwo. Należy wówczas klękać w odpowiednich odstępach, np. dwumetrowych.

Instrukcję można zamieścić na stronie internetowej parafii.

Instytut Ordo Iuris uruchamia również bezpłatną infolinię prawną. Dzięki niej rodziny i parafie, które znalazły się w trudnej sytuacji w związku z zagrożeniem COVID-19, mogą skorzystać z indywidualnej porady prawnej. Infolinia będzie czynna codziennie od poniedziałku do piątku w godzinach 11:00-17:00

 533 326 803

 koronawirus@ordoiuris.pl

WSPARCIE DARZYŃCÓW

Instytut Ordo Iuris jest fundacją i zakres naszej aktywności jest ściśle uzależniony od funduszy, które pozyskamy na działalność statutową. Ceniąc sobie niezależność, nie korzystamy ze środków publicznych i grantów, których pozyskanie mogłoby ją ograniczać. Naszą działalność prowadzimy tylko dzięki hojności naszych Darczyńców, zwłaszcza tych, którzy wspierają nas regularnie co miesiąc w ramach Kręgu Przyjaciół

(więcej na: www.przyjaciele.ordoiuris.pl)

RAZEM MOŻEMY REALNIE WPŁYWAĆ NA RZECZYWISTOŚĆ!

Darowiznę można przekazać na konto

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa

oraz za pomocą przelewów internetowych
Tpay i PayPal (szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

Strona internetowa poradnika: koronawirus.ordoiuris.pl/parafie

ordoiuris.pl

[/ordoiuris](https://www.facebook.com/ordoiuris)

[@ordoluris](https://twitter.com/ordoluris)

[/ordoiuris](https://www.youtube.com/ordoiuris)